

УДК 338.42.021-047.44(045)

DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.80-41>**Лінтур І.В.**кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів
*Мукачівський державний університет***Рашкевич О.А.**аспірант
*Мукачівський державний університет***Lintur Inna**Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Economic and Finance
*Mukachevo State University***Rashkevych Oleg**Postgraduate Student
Mukachevo State University

ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

ASSESSMENT OF THE POTENTIAL FOR TERRITORIAL DEVELOPMENT OF A COMMUNITY

Дослідження присвячене оцінюванню потенціалу територіального розвитку громади оскільки у сучасних умовах децентралізації територіальні громади отримали значну автономію у прийнятті рішень щодо свого розвитку. У зв'язку з цим виникає потреба у глибокому аналізі наявного потенціалу громади для визначення стратегічних напрямів її зростання. Основні чинники, що зумовлюють актуальність цього процесу: децентралізація вимагає стратегічного підходу до управління територією, обмежені ресурси потребують ефективного та раціонального використання, зростаюча конкуренція між громадами за інвесторів та зовнішню допомогу, демографічні виклики та трудова міграція потребують пошуку шляхів для утримання населення, необхідність інтеграції у державні та міжнародні програми підтримки (USAID, DOBRE, U-LEAD). Таким чином, оцінювання потенціалу територіального розвитку є базовим етапом для прийняття ефективних управлінських рішень і формування довгострокової стратегії розвитку громади.

Ключові слова: територіальна громада, розвиток громади, оцінка потенціалу.

The study is devoted to assessing the potential of territorial development of a community, since in modern conditions of decentralization, territorial communities have received significant autonomy in making decisions regarding their development. In this regard, there is a need for a deep analysis of the existing potential of the community to determine strategic directions for its growth. The main factors that determine the relevance of this process: decentralization requires a strategic approach to territorial management, limited resources require effective and rational use, growing competition between communities for investors and external assistance, demographic challenges and labor migration require finding ways to maintain the population, the need for integration into state and international support programs (USAID, DOBRE, U-LEAD). Thus, assessing the potential for territorial development is a basic stage for making effective management decisions and forming a long-term community development strategy. Solving the problems of assessing the resource capabilities of a united territorial community and determining its resource potential is relevant in modern realities and is due to the need for effective socio-economic development of territories, ensuring the production of competitive and high-quality products, and implementing modernization and technical re-equipment of enterprises in various industries. The effectiveness, rationality and completeness of the use of the resource potential of the territory is the most important indicator of the quality of regional development management. This is due to the fact that the socio-economic development of a united territorial community largely depends on the size and efficiency of the use of its resource potential. The resources available in each subject of Ukraine, their incomparability and diversity, complicate the study of the relationship between the availability of resources in a united territorial community and the results of its economic development. In our opinion, it is important not only to determine the availability of certain resources, their specific characteristics, quality, but also the place and role of the community in the general system of the national economy.

Keywords: territorial community, community development, potential assessment.

Постановка проблеми. Вирішення задач оцінки ресурсних спроможностей об'єднаної територіальної громади та визначення її ресурсного потенціалу є актуальним в сучасних реаліях і обумовлене потребою дієвого соціально-економічного розвитку територій, забезпечення виробництва конкурентоздатної високоякісної продукції, здійснення модернізації та технічного переоснащення підприємств різних галузей. Ефективність, раціональність і повнота використання ресурсного потенціалу території є найважливішим індикатором якості управління регіональним розвитком. Це обумовлено тим, що соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади багато в чому залежить від розміру і ефективності використання її ресурсного потенціалу.

Наявні в кожному суб'єкті України активи, їх непорівнянність і різноманітність, ускладнюють вивчення взаємозв'язку між наявністю ресурсів в об'єднаній територіальній громаді та результатами її економічного розвитку. На наш погляд, важливо не тільки визначити наявність певних активів, їх специфічні риси, якість, а й місце і роль громади в загальній системі національного господарства [1; 2].

Сучасний етап поступу національної економіки характеризується зсувом акцентів у бік вирішення проблем соціально-економічного розвитку територій на основі ефективного та раціонального використання їх ресурсного потенціалу, що спричиняє необхідність вдосконалення й оптимізації регіональної політики, підвищення якості та обґрунтованості ухвалених регіональними органами влади управлінських рішень, їх відповідності постійно змінним зовнішнім умовам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ресурсного забезпечення регіонального управління, розподілу ресурсів між територіями, збереження та примноження потенціалу територіальної громади знаходиться в центрі уваги багатьох вчених та фахівців.

Зокрема, Баценко Л., Мантула В. досліджують проблему оцінки ресурсних можливостей об'єднаної територіальної громади і визначення її ресурсного потенціалу [1].

Монастирський Г.Л. висуває гіпотезу дослідження територіальної спільноти базового рівня як економічної системи. Сформовано концепцію економічного розвитку територіальних спільнот базового рівня як об'єкта управлінського впливу. Визначено теоретичні засади та необхідність модернізації технологій управління місцевим економічним розвитком [2].

В своїх дослідженнях Стегней М.І. визначає, що забезпечення економічної, соціальної та військової безпеки можливе лише за умови створення ефективних інноваційних систем у національній економіці на різних рівнях територіального розвитку [3].

Дослідження Петричко М.М. присвячено особливостям територіального розвитку України, оцінці економічних втрат від війни та визначенню напрямків післявоєнного відновлення. Охарактеризовано передумови сталого розвитку територіальних одиниць в процесі відновлення економічного потенціалу. Здійснено оцінку закономірностей та особливостей економічного розвитку України та її окремих територій до початку війни [4].

В наукових висновках Черничко Т.В. виділено можливості сталого взаємоузгодженого розвитку під-

приємництва та територіальних комплексів. Охарактеризовано процеси децентралізації влади в Україні. Доведено значущість співпраці представників сфери підприємництва, органів влади, місцевого самоврядування та громадськості. Систематизовано причини та наслідки такої співпраці. Обґрунтовано соціальну відповідальність бізнесу, інклюзивність, сталість та економічну безпеку розвитку підприємництва та територіальних комплексів [5].

Формулювання завдання дослідження. Мета даного дослідження полягає в розробці теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій, які розкривають особливості оцінки потенціалу територіального розвитку громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінювання потенціалу територіального розвитку – це процес визначення можливостей певної території для економічного, соціального, екологічного та інфраструктурного зростання. Такий аналіз є основою для стратегічного планування і прийняття управлінських рішень на рівні громад, регіонів або країни.

Формування механізму оцінювання потенціалу територіального розвитку громади важливо проводити такими параметрами [3]: аналіз ресурсного потенціалу, оцінка природних ресурсів (земля, вода, корисні копалини, ліс); людський капітал (чисельність, освіта, кваліфікація населення); енергетичні, транспортні та інформаційні ресурси.

Наступними параметрами оцінки потенціалу територіального розвитку громади є оцінка соціально-економічного стану, шляхом дослідження економічної активності, рівня зайнятості та доходів населення, рівня підприємництва та інвестицій.

Оцінка соціальної інфраструктури (освіта, медицина, культура) є чітким індикатором ефективності функціонування територіальної громади.

Додатковим параметрами оцінки потенціалу розвитку громади просторово-інфраструктурний аналіз (розташування території, доступність до ринків і логістичних центрів, стан транспортної та інженерної інфраструктури), SWOT-аналіз розвитку території, ідентифікація перспективних напрямів розвитку та розробка сценаріїв розвитку на основі наявних даних.

Методи, що застосовуються: статистичний аналіз, ГІС-моделювання, експертне опитування, бенчмаркінг (порівняння з іншими територіями), методи багатокритеріального оцінювання. Цей підхід дозволяє визначити пріоритети для інвестування, покращити ефективність управління і сприяти сталому розвитку території [4]. Приклад оцінювання потенціалу для конкретної території наведено в таблиці 1.

З метою формування загальної оцінки можливості застосування наведеного в прикладі методу оцінювання потенціалу для конкретної території в таблиці 2. наведено зразок оцінки для умовної територіальної громади під назвою «Зелена долина» з акцентом на основний дохід громади від функціонування аграрного сектору.

У відповідності до наведених в таблиці 2 параметрів оцінювання потенціалу територіального розвитку Зеленої Долини, нами сформовано наступні рекомендації, на які варто звернути увагу з метою підкреслення переваг громади та розробки пропозицій щодо усунення недоліків у її функціонуванні:

Таблиця 1

**Пропозиції залучення параметрів
для оцінювання потенціалу територіального розвитку громади**

Оцінювання потенціалу територіального розвитку громади		
Загальна характеристика території	Економічний потенціал	Соціальний потенціал
• Географічне положення • Адміністративно-територіальний устрій • Площа, чисельність населення • Природні умови та ресурси	• Основні види економічної діяльності • Рівень зайнятості та безробіття • Обсяги промислового та аграрного виробництва • Обсяг інвестицій • Потенційні напрями розвитку (кластери, ІТ, зелена енергетика тощо)	• Освітня мережа та рівень освіти населення • Медицина і доступ до медичних послуг • Демографічна ситуація (народжуваність, міграція) • Культурні та спортивні заклади
Інфраструктурний потенціал	Природно-ресурсний потенціал	Пріоритетні напрями розвитку
• Транспортна доступність (дороги, залізниця, громадський транспорт) • Інженерна інфраструктура (водопостачання, каналізація, газ, електрика) • Цифрова інфраструктура (інтернет, мобільний зв'язок)	• Земельні ресурси (сільськогосподарські, забудовані, лісові тощо) • Водні ресурси (річки, озера, підземні води) • Корисні копалини • Туристично-рекреаційні ресурси • SWOT-аналіз (сильні / слабкі сторони)	• (наприклад: розвиток сільського туризму, створення індустріального парку, модернізація транспортної інфраструктури).
Рекомендації: коротко сформульовані стратегічні цілі та заходи щодо реалізації потенціалу території		

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 2

**Оцінювання потенціалу територіального розвитку громади
на прикладі макету «Зелена долина»**

Оцінювання потенціалу територіального розвитку Зеленої Долини [5]		
Загальна характеристика території	Економічний потенціал	Соціальний потенціал
• Географічне положення: Центральна Україна, 30 км від обласного центру. • Адміністративний устрій: ОТГ, що об'єднує 5 сіл. • Площа: 240 км² • Населення: 9 600 осіб • Природні умови: помірно-континентальний клімат, чорноземні ґрунти, річка в центрі громади.	• Основні види діяльності: рослинництво (зернові, олійні); тваринництво, дрібне фермерство. • Зайнятість: 70% населення – зайняті у сільському господарстві або обслуговуванні фермерських господарств. • Промисловість: відсутня, є потреба у міні-переробних підприємствах (молоко, овочі). • Інвестиції: залучення державних субсидій, інтерес місцевого аграрного бізнесу до кооперації. • Перспективи: розвиток агропереробки, кооперативів, агротуризму.	• Освіта: 3 школи, 2 дитсадки, центр позашкільної освіти. • Медицина: 1 амбулаторія, 3 ФАП. Потреба в оновленні обладнання. • Демографія: старіння населення, молодь виїжджає. • Культура: 4 клуби, бібліотека, відсутні спортивні майданчики.
Інфраструктурний потенціал	Природно-ресурсний потенціал	Пріоритетні напрями розвитку
• Дороги: 40% – з твердим покриттям, решта – потребує ремонту. • Інженерія: водопостачання в основному централізоване; каналізація – лише в школах і ФАПах. • Інтернет: мобільний інтернет середньої якості; оптоволокно є лише в адміністративному центрі. • Транспорт: маршрутки до міста – 3 рази на день.	• Земельні ресурси: понад 16 тис. га ріллі, 2 тис. га пасовищ. • Водні ресурси: річка, 4 ставки (можна розвивати рибне господарство). • Корисні копалини: глина, пісок (можливе використання для місцевого будівництва). • Рекреація: мальовничі ландшафти, старовинні кургани, потенціал для зеленого туризму.	• Створення міні-заводу з переробки молочної продукції. • Розвиток сільськогосподарського кооперативу. • Покращення транспортного сполучення з містом. • Розвиток сільського туризму (еко-садиби, фермерські тури). • Створення освітнього ІТ-центру на базі школи.

Джерело: сформовано авторами

– провести аудит усіх земель громади та оновити генеральний план;
 – розробити Стратегію розвитку громади на 5 років із конкретними проектами;
 – подати заявки на участь у державних і міжнародних програмах фінансування (DOBRE, U-LEAD, USAID);

– розпочати інформаційну кампанію для залучення молоді та підтримки локального бізнесу;
 – ініціювати пілотний проект спільно з USAID у сфері цифровізації або аграрного розвитку;
 – вивчити досвід інших громад, які реалізували проекти USAID (наприклад, підтримка молодіжних просторів або агропереробних кооперативів).

Висновки. Здійснене дослідження показало, що ресурсний потенціал об'єднаної територіальної громади, як соціально-економічна категорія, має свою складну ієрархічну структуру, компонентну основу якої складає природно-ресурсний, трудовий, матеріально-технічний, інформаційно-інноваційний та фінансово-економічний потенціал, а їх формування та реалізація відбувається під впливом детермінант внутрішнього та зовнішнього середовища, також соціальних, економічних, правових та політичних умов.

Вказані фактори здійснюють прямий та опосередкований вплив на функціонування громад, що, своєю

чергою, визначає потенціал їх розвитку. Загалом процес розвитку громади охоплює соціальний розвиток і економічний поступ, що є засобом досягнення першого.

У сучасних умовах економіки знань та підвищення в ній ролі людини саме на рівні територіальної громади може відбуватися максимальна реалізація потенціалу з метою забезпечення розвитку. Говорячи про забезпеченість ресурсним потенціалом Зеленої громади (умовний приклад) слід відмітити, що воно знаходиться на досить високому рівні, що є позитивним для подальшого економічного розвитку даної території.

Список використаних джерел:

1. Баценко Л., Мантула В. Оцінка ресурсного потенціалу об'єднаної територіальної громади. *European journal of economics and management*. 2019. Volume 5. Issue 1.
2. Монастирський Г. Л. До питання теоретичної сутності механізму забезпечення економічного й соціального розвитку сільських поселень в системі державного регулювання економіки. *Вісник ТАНГ*: 36. наук. праць. 2001. Вип. 16. С. 132–136.
3. Стегней М. І., Михальчинець Н. О. Статистична оцінка ефективності моделей територіального інноваційного розвитку. *Журнал з менеджменту, економіки та технологій*. Харків: ДБТУ, 2024. № 1. С. 163–175.
4. Петричко М.М. Відновлення економічного потенціалу сталого розвитку територіальних одиниць України в умовах подолання загроз економічній безпеці. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 12–17.
5. Черничко Т.В. Сталий взаємоузгоджений розвиток підприємництва та територіальних комплексів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8, №2. С. 248–253.

References:

1. Bacenko L., Mantula V. (2019) Otsinka resursnoho potentsialu obiednanoi terytorialnoi hromady [Assessment of the resource potential of the united territorial community]. *Yevropeyskyi zhurnal ekonomiky ta menedzhmentu – European journal of economics and management*, Vol.5, Is. 1
2. Monastyryskiy G. (2001) Do pytannia teoretychnoi sutnosti mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoho y sotsialnoho rozvytku silskykh poselen v systemi derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky [On the issue of the theoretical essence of the mechanism for ensuring the economic and social development of rural settlements in the system of state regulation of the economy]. *Visnyk TANH – TANG Bulletin*, Vol. 16, pp. 132–136.
3. Stegney M., Mykhalchynets N. (2024) Statystychna otsinka efektyvnosti modelei terytorialnoho innovatsiinoho rozvytku [Statistical assessment of the effectiveness of territorial innovative development models]. *Zhurnal z menedzhmentu, ekonomiky ta tekhnolohii – Journal of Management, Economics and Technology*, Kharkiv: DBTU, Vol. 1, pp. 163–175.
4. Petrychko M. (2024) Vidnovlennia ekonomichnoho potentsialu staloho rozvytku terytorialnykh odynyts Ukrainy v umovakh podolannia zahroz ekonomichnoi bezpeky [Restoration of the economic potential of sustainable development of territorial units of Ukraine in the context of overcoming threats to economic security]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, Vol. 9, No. 1, pp. 12–17.
5. Chernychko T. (2023) Stalyi vzaiemouzgodzhenyi rozvytok pidpriemnytstva ta terytorialnykh kompleksiv [Sustainable mutually coordinated development of entrepreneurship and territorial complexes]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, Vol. 8, No. 2, pp.248–253.